

Sector agroalimentari a Portugal (part II): els desafiaments del Pacte Verd Europeu i de la nova Política Agrícola Comuna

La nova Política Agrícola Comuna (PAC), que entrarà en vigor el 2023, facilitarà que el sector agrícola compleixi els objectius fixats al Pacte Verd Europeu. Un pilar important d'aquest pla és la nova estratègia «Del camp a la taula», que té com a objectius que la població tingui accés a una alimentació saludable i sostenible a preus assequibles, la lluita contra el canvi climàtic, la protecció del medi ambient i la preservació de la biodiversitat, assegurar el pagament just als productors i augmentar la superfície destinada a l'agricultura ecològica.

Amb aquesta finalitat es van establir un conjunt d'objectius que passen per una reducció del 50% dels pesticides i del 20% dels fertilitzants i per l'augment fins al 25% de la superfície ocupada per l'agricultura ecològica. A aquests objectius més específics del sector agrícola s'ha d'afegir la reducció del 55% de les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle.

El compliment d'aquests objectius es beneficiarà de la gran dimensió dels fons europeus disponibles per als sis propers anys, entre els quals destaquen els atribuïts en el marc del programa Next Generation EU. En aquest àmbit, en el marc del Component 5 del Pla de Recuperació i Resiliència dedicat a la capitalització i a la innovació empresarial, es va llançar l'Agenda de recerca i innovació per

a la sostenibilitat de l'agricultura, l'alimentació i l'agro-indústria, l'objectiu de la qual és promoure el creixement del sector agroalimentari de manera sostenible. Compta amb una dotació de 93 milions d'euros, dels quals 80 milions es destinen a la transició climàtica i 13 milions a la digital. D'aquests, ja s'han activat dos programes, dotat cadascun d'ells amb 4 milions d'euros: Agricultura 4.0, per promoure la digitalització i l'aplicació de les tecnologies de la informació i la comunicació, i Territoris Sostenibles, l'objectiu del qual és promoure el desenvolupament sostenible i la gestió eficient dels recursos naturals.

El primer objectiu establert per mitigar els efectes del canvi climàtic a Europa és la reducció del 55% de les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle entre el 1990 i el 2030. El paper del sector agrícola és fonamental. En concret, es pretén reduir l'emissió de metà (CH₄), resultant del procés digestiu del bestiar, del maneig dels fems i del cultiu de l'arròs; d'òxid nítrós (N₂O), resultant dels sòls fertilitzats amb nitrogen i fems, i de diòxid de carboni (CO₂), resultant de les alteracions en la utilització dels sòls. El sector agrícola també pot contribuir a la reducció d'aquestes emissions mitjançant l'augment de la superfície forestal o vegetal que contribueix a l'absorció del CO₂.

Portugal: objectius del Pacte Verd Europeu per al sector agroalimentari

Objectiu	Meta	Nivell en l'any de referència		Última dada	Any	És assolible la meta?
Reducció de les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle	55% del nivell del 1990 el 2030	7.141	Mil tones	6.870	2019	Sí, mantenint el mateix ritme de reducció que el 2018-2019 (al voltant de 3.500 tones/any)
Ús de pesticides químics	50% del nivell del 2011-2013	100	Indicador de risc harmonitzat	75	2019	Sí. De mitjana, entre el 2017 i el 2019, l'ús es va reduir el 30%
Venda de pesticides químics	50% del nivell del 2011	14.024	Tones	9.866	2019	Difícil. Assolir l'objectiu implica un esforç important
Reducció de la pèrdua de nutrients del sòl – nitrogen	50% del nivell del 2012-2014	42,5	Balanç brut de nutrients/ superfície agrícola utilitzada (kg/ha)	45,2	2019	L'assoliment de la meta implica invertir la tendència actual
Reducció de la pèrdua de nutrients del sòl – fòsfor	50% del nivell del 2012-2014	3,9	Balanç brut de nutrients/ superfície agrícola utilitzada (kg/ha)	5,8	2019	L'assoliment de la meta implica invertir la tendència actual
Accés complet a internet de banda ampla per a les poblacions rurals	100% el 2025	44	% de zones rurals amb accés	74	2020	Sí
Superfície agrícola ocupada per agricultura biològica	25% de la superfície agrícola utilitzada el 2030	–	% de la superfície agrícola utilitzada	8,2	2019	Esforç de conversió addicional requerit El 2017-2019, l'increment mitjà anual va ser del 0,6%. Per complir la meta cal un increment de l'1,8% anual
Superfície agrària ocupada per elements paisatgístics de gran diversitat	10% de la superfície agrícola utilitzada el 2030	–	% de la superfície agrícola utilitzada	7,6	2018	–

Font: CaixaBank Research, a partir de dades d'Eurostat.

Portugal: nombre de processadors a la indústria alimentària d'agricultura ecològica

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	% del total	Creixement mitjà anual
Total	604	650	794	788	880	1.019		11,0
Fruïtes i hortalisses	227	278	310	337	330	387	38,0	11,3
Oli i greixos	98	97	165	233	241	274	26,9	22,8
Begudes	45	54	83	125	147	171	16,8	30,6
Cereals i llegums	42	46	67	63	66	77	7,6	12,9
Prod. a base de farina	48	47	55	65	63	67	6,6	6,9
Carn	35	34	35	36	40	47	4,6	6,1
Productes lactis	17	16	21	17	24	36	3,5	16,2
Peix	13	11	17	18	17	22	2,2	11,1
Aliments per a animals		6	7	11	13	15	1,5	25,7
Altres prod. alimentaris	291	254	322	397	456	480	47,1	10,5

Nota: Sumatori superior al total, probablement perquè la majoria dels processadors no són productors d'un únic producte.

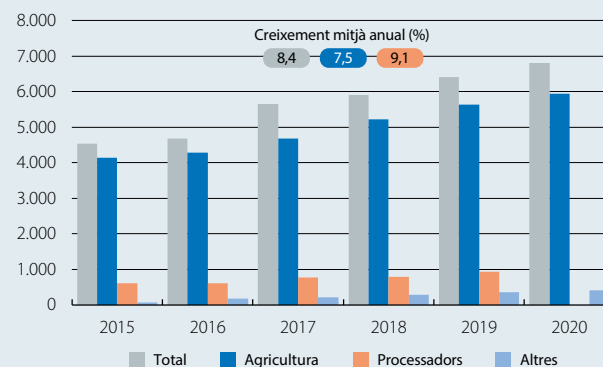
Font: CaixaBank Research, a partir de dades del Portal de l'Estat del Medi Ambient portuguès.

A Portugal, l'evolució global d'aquestes emissions presenta un comportament favorable des del 2005, i es preveu que, si es mantenen els ritmes de reducció d'emissions, es podrà complir l'objectiu fixat per la UE. Malgrat tot, el sector agrícola difereix del comportament de l'economia total, perquè, des del 2011, s'ha assistit a l'augment d'aquestes emissions. El 2019, les emissions del sector eren de 6,9 milions de tones, gairebé 4 milions més del que resulta de l'aplicació de l'objectiu al sector, i contribuïen en gairebé el 12% a les emissions totals de l'economia (l'11% a la UE i el 13% a Espanya). Però, si ens fixem en aquest indicador tenint en compte la superfície agrícola utilitzada (SAU), sembla evident l'atenció que el sector presta a la qüestió, ja que, entre el 2005 i el 2019, les tones de gasos amb efecte d'hivernacle emeses per hectàrea van caure des de les 23 tones fins a les 16, la qual cosa és un indicatiu clar de la millora que ha aconseguit dur a terme des del punt de vista mediambiental.

El segon objectiu estableix la reducció del 50% de l'ús de pesticides químics fins al 2030. Si es pren com a base l'índex de risc harmonitzat per a l'ús de pesticides,¹ Portugal presenta una evolució positiva, ja que n'ha reduït la utilització el 25%. No obstant això, aquest és un objectiu al qual caldrà parar esment, perquè, malgrat que, fins al 2016, la reducció hagi estat significativa, de llavors ençà s'observa un cert estancament. De la mateixa manera, hi ha una reducció important (el -30%) en la venda de pesticides des del 2011, però, en els tres últims anys, la tendència s'ha invertit. El compliment de l'objectiu implica la reducció mitjana anual de 780 tones per any, molt per damunt de la reducció de 32 tones per any registrada el 2017-2019.

Un altre aspecte rellevant en què el sector agrícola pot contribuir al compliment del Pacte Verd Europeu és la reducció del 50% de les pèrdues de nutrients del sòl fins al

1. Els indicadors de risc harmonitzat mesuren els progressos assolits en el compliment dels objectius de la Directiva 2009/128/CE sobre la utilització sostenible de pesticides (Eurostat).

Portugal: nombre d'operadors de producció ecològica**Unitats**

Font: CaixaBank Research, a partir de dades del Portal de l'Estat del Medi Ambient portuguès.

2030, amb l'objectiu de reduir el risc de contaminació del sòl, de l'aigua i de l'aire. Amb aquesta finalitat, es calcula el balanç de nutrients,² els resultats del qual per a Portugal són insatisfactoris, en especial en el cas del nitrogen, l'excedent del qual en els últims anys presenta una tendència creixent, fins a assolir els 45 quilograms per hectàrea de superfície agrícola utilitzada el 2019. En el cas del balanç del fòsfor, l'evolució també és desfavorable, però l'excedent és més reduït: 5,8 quilograms.

Un altre objectiu fixat al Pacte Verd Europeu té a veure amb la reducció de l'aïllament de les zones rurals, mitjan-

2. El càlcul del balanç de nutrients (nitrogen i fòsfor) resulta de la diferència entre la incorporació d'aquests nutrients en el sòl i la seva retirada pels cultius. El balanç de nutrients és necessari per a la monitorització dels Programes de Desenvolupament Rural. Es proposa que sigui un indicador de l'amenaça potencial de l'excedent o del dèficit de dos nutrients importants del sòl i de les plantes en terres agrícoles (nitrogen i fòsfor), ja que aporta una visió sobre la interrelació entre l'ús sostenible dels recursos nutricionals del sòl, l'ús de fertilitzants agrícoles (inorgànics i orgànics) i les respectives pèrdues per al medi ambient. L'estratègia *Prado ao prato*, llançada en l'àmbit del Pacte Ecològic Europeu, estableix l'objectiu de la UE de reduir el 50%, com a mínim, les pèrdues de nutrients i el 20%, com a mínim, l'ús de fertilitzants fins al 2030.

çant, per exemple, la possibilitat de ple accés de les poblacions rurals a internet de banda ampla. L'objectiu és que la cobertura d'aquestes zones sigui del 100% el 2025, i aquí Portugal es troba ben posicionada, ja que ja té cobert el 70% d'aquestes zones.

L'últim objectiu per al sector és que el 25% de la superfície agrícola estigui dedicada a l'agricultura ecològica. Segons Eurostat, a Portugal, aquest percentatge era del 8,2% el 2019 i presenta una tendència positiva, però el ritme d'avanç sembla insuficient. El mateix succeeix amb la proporció de la superfície agrària ocupada per elements paisatgístics de gran diversitat, l'objectiu de la qual al Pacte Verd Europeu és del 10% i que a Portugal se situa en el 7,6%.

L'evolució de la terra conreada que es destina a agricultura biològica revela l'aposta per uns mètodes de producció més sostenibles

Segons el Portal de l'Estat del Medi Ambient, el 2019, 293.000 hectàrees eren ocupades pel mètode de producció biològica (MPB), també anomenada ecològica o orgànica, distribuïdes entre pastures (el 62%), cultius permanents (el 21%) i temporals (el 18%). L'augment de la superfície amb MPB va anar acompanyat per l'augment dels operadors en MPB, que, el 2020, eren 6.795, dels quals gairebé el 90% es dedicaven a activitats agrícoles. La importància de l'MPB és també evident a la indústria alimentària i de les begudes. El 2020, hi havia 1.019 processadors que actuaven en la transformació de comestibles, entre els quals destaquen els que operen als sectors de les fruites i hortalisses, dels olis i greixos i d'altres productes alimentaris, com, per exemple, sucre, xocolata, cafè i te, condiments i precuinats.

En conclusió, en el camp de la sostenibilitat, el sector agrícola encara té per davant importants desafiaments, però una gran part dels indicadors mostren que el sector està atent a les principals qüestions, la qual cosa facilitarà l'acceleració dels canvis necessaris per complir els objectius inscrits al Pacte Verd Europeu i a la nova PAC.

Teresa Gil Pinheiro